

УДК 316.612:005.963

Хоменко А. В.

к. пед. н., доцент,

доцент кафедри загальної педагогіки та андрагогіки

Полтавський національний педагогічний університет

імені В.Г. Короленка

АКМЕОЛОГІЧНІ ТЕХНОЛОГІЇ ПРОФЕСІЙНОГО САМОВДОСКОНАЛЕННЯ: ВІД САМОАНАЛІЗУ ДО ПРОФЕСІЙНОЇ МАЙСТЕРНОСТІ

Сучасний світ характеризується стрімкими технологічними трансформаціями, цифровізацією виробничих процесів та кардинальними змінами структури професійних компетенцій, що зумовлює необхідність переосмислення традиційних підходів до професійного розвитку особистості. У контексті концепції “навчання впродовж життя” (“lifelong learning”) та швидкого застарівання професійних знань і навичок, особливої ваги набуває здатність фахівця до самостійного аналізу власної професійної діяльності, виявлення точок зростання та систематичного самовдосконалення.

Сучасні організації, що функціонують в умовах VUCA-світу (волатильність, невизначеність, складність, неоднозначність), потребують співробітників, здатних не лише адаптуватися до змін, але й проактивно розвивати власні професійні компетенції, формувати нові навички та досягати експертного рівня в обраних сферах діяльності. Акмеологічний підхід, орієнтований на досягнення вершин професійної майстерності на основі глибокого розуміння закономірностей особистісно-професійного розвитку, пропонує науково обґрунтовану методологію для створення ефективних технологій професійного самовдосконалення. У цьому контексті розробка системи науково обґрунтованих акмеологічних технологій професійного самовдосконалення стає не лише академічним завданням, але й нагальною соціальною потребою, яка вимагає інтеграції зусиль дослідників, освітян, HR-спеціалістів та представників різних професійних спільнот.

Науково-теоретичний аналіз сучасних досліджень свідчить, що дана проблема вивчається за такими напрямками: методолого-теоретичні основи професійного самовдосконалення (В. Кремень, П. Лузан, В. Ляхоцький, Н. Ничкало, Л. Пуховська, В. Радкевич, Л. Сушенцева та ін.), андрагогічні основи професійного навчання (С. Архипова, А. Боярська-Хоменко, О. Вознюк, Л. Лук'янова, В. Паламарчук, Н. Протасова та ін.), акмеологія професійного зростання (С. Вітвицька, О. Дубасенюк, М. Євтух, О. Огієнко, Г. Сотська та ін.).

Професійне самовдосконалення розглядається у педагогічній науці [3; 5] як свідомий, цілеспрямований і систематичний процес особистісно-професійного розвитку, що ініціюється та керується самим суб'єктом професійної діяльності з метою досягнення вищих рівнів професійної майстерності, компетентності та особистісної зрілості. Цей процес характеризується інтеграцією когнітивних (*накопичення знань, розвиток професійного мислення*), діяльнісних (*удосконалення навичок, освоєння нових технологій роботи*) та особистісних (*формування професійно значущих якостей, цінностей, мотивації*) компонентів розвитку завдяки функціонуванню механізмів рефлексії, самоаналізу, цілепокладання, самонавчання та практичної реалізації набутих компетенцій.

Потрібно зазначити, що на відміну від зовнішньо організованого професійного навчання, самовдосконалення передбачає високий рівень особистої відповідальності, автономності та внутрішньої мотивації до змін, а також здатність до критичного аналізу власної діяльності, виявлення зон розвитку та самостійного проектування індивідуальної траєкторії професійного зростання, що в кінцевому підсумку приводить до якісної трансформації професійного “Я” та досягнення стану професійної “акме”.

Акмеологічний підхід у професійному самовдосконаленні набуває особливого значення, оскільки він забезпечує науково-методологічну основу для розуміння закономірностей досягнення професійних вершин, визначає оптимальні умови та механізми саморозвитку особистості, а також створює теоретичне підґрунтя для розробки ефективних технологій супроводу індивідуальних траєкторій професійного зростання з урахуванням специфіки кожного етапу шляху до професійної досконалості [1; 6].

На основі вивчення наукових джерел [1; 3; 5; 6] *професійне самовдосконалення в акмеологічному контексті* визначаємо як особливий вид діяльності, спрямований на досягнення індивідуального професійного “акме” на основі застосування системи акмеологічних технологій, що забезпечують оптимальну реалізацію особистісно-професійного потенціалу та створюють умови для досягнення вершин майстерності в обраній сфері діяльності. Вважаємо, що ефективна побудова системи акмеологічних технологій професійного самовдосконалення ґрунтується на сукупності взаємопов’язаних *принципів*, що забезпечують цілісність, системність та результативність процесу досягнення професійної майстерності. До ключових із них відносимо:

– *принцип спіральності розвитку* – циклічне повернення до процесів рефлексії та самоаналізу на якісно новому рівні професійної зрілості, що забезпечує поступове ускладнення завдань самовдосконалення та поглиблення професійного самопізнання;

– *принцип багаторівневості* – структурування процесу самовдосконалення на основі послідовних етапів від базового самоаналізу до досягнення експертного рівня майстерності з чіткою ієрархією цілей та завдань на кожному рівні;

– *принцип персоналізації* – адаптація акмеологічних технологій до індивідуальних особливостей особистості, специфіки професійної діяльності, наявного рівня розвитку та унікальних потреб суб’єкта самовдосконалення.

– *принцип системної інтеграції* – забезпечення узгодженого функціонування всіх компонентів системи – діагностичних, розвивальних, корекційних технологій як єдиного цілого з синергетичним ефектом взаємодії.

На основі аналізу сучасних наукових досліджень у галузі акмеології [1; 6], психології професійного розвитку та андрагогіки [3; 5], а також узагальнення практичного досвіду успішного професійного самовдосконалення фахівців у галузі професійної освіти, нами виокремлюється *цілісна система акмеологічних технологій*, що структурована у вигляді взаємопов’язаних функціональних блоків. Розглянемо зміст кожного з них.

I. Діагностично-рефлексивний блок становить фундаментальну основу всієї системи акмеологічних технологій, оскільки забезпечує глибоке самопізнання та формування об'єктивного уявлення про поточний стан професійного розвитку особистості. Цей блок включає *комплекс технологій багатовимірної діагностики професійних здібностей, потенціалів, мотиваційної структури та особистісних якостей*, які впливають на професійну ефективність, а також систему рефлексивних практик для усвідомлення власного професійного досвіду, аналізу успіхів і невдач, виявлення сильних сторін та зон розвитку. Особливе місце в цьому блоці займають *технології контекстуального аналізу професійного середовища*, які дозволяють оцінити зовнішні фактори впливу на професійний розвиток, а також *методи порівняльного аналізу власних досягнень з еталонами професійної майстерності*. Результатом функціонування цього блоку є формування цілісного “професійного автопортрету”, який стає основою для подальшого планування індивідуальної траєкторії самовдосконалення.

II. Блок цілепокладання призначений для трансформації результатів самоаналізу в чітку стратегію професійного розвитку. Основу блоку становлять *технології стратегічного планування професійного розвитку*: технології побудови “дерева цілей”, декомпозиції довгострокових амбітних завдань на конкретні етапи та кроки, формулювання SMART-цілей професійного зростання з урахуванням акмеологічних принципів досягнення вершин майстерності. Важливим компонентом є *технології проєктування індивідуальних траєкторій розвитку*, які враховують особистісні особливості, професійну специфіку, наявні ресурси та обмеження, а також методи узгодження особистих цілей розвитку з організаційними потребами та стратегічними пріоритетами. Блок також включає *технології формування та підтримки мотивації до самовдосконалення*, зокрема технології візуалізації успіху, створення особистої місії професійного розвитку та розвитку внутрішньої мотивації до безперервного зростання.

III. Розвивальний блок є центральним елементом системи, що безпосередньо забезпечує формування та розвиток професійних компетенцій на основі використання комплексу активних *технологій*

самонавчання, саморозвитку та практичного застосування набутих знань і навичок.

Когнітивний компонент блоку включає технології інтенсивного професійного навчання, методи критичного аналізу професійної інформації, техніки швидкого засвоєння нових знань та формування професійного мислення, які дозволяють ефективно опановувати теоретичну базу професійної діяльності. *Практико-орієнтований компонент* представлений технологіями професійного експериментування, методом проєктів, рефлексивними практикумами та створенням власних професійних кейсів, які в цілісній єдності забезпечують перетворення знань у практичні навички та компетенції. Особливе місце займають *технології розвитку професійної майстерності та експертності*, включаючи методи поглибленого вивчення предметної галузі, формування професійної інтуїції та здатності до творчої імпровізації в професійній діяльності, а також соціально-комунікативні технології розвитку лідерських якостей, емоційного інтелекту та навичок професійної взаємодії.

IV. Інтеграційно-практичний блок призначений для забезпечення ефективного переносу набутих компетенцій у реальну професійну діяльність та їх інтеграції в цілісну систему професійної майстерності. Основу блоку становлять *технології поступового ускладнення професійних завдань*, “трансфер-навичок” у нові контексти діяльності, розвитку адаптивності до різноманітних професійних викликів та формування стійкості до стресових ситуацій у професійній сфері. Важливим компонентом є *технології професійного лідерства* [2; 4], які включають розвиток здатності до наставництва, управління професійними проєктами, організаційного лідерства та ініціювання інноваційних змін у професійній діяльності. Блок також містить *технології демонстрації та презентації професійної майстерності*, зокрема створення професійного портфолію, розвиток навичок професійного сторітеллінгу, публічних виступів та формування особистого бренду експерта у відповідній галузі, що дозволяє не лише досягти високого рівня майстерності, але й отримати визнання професійної спільноти.

V. Моніторингово-корекційний блок забезпечує системний контроль ефективності процесу професійного самовдосконалення та своєчасну корекцію стратегії розвитку на основі застосування комплексу технологій відстеження прогресу, оцінки результатів та адаптивного управління власним розвитком. *Технології моніторингу* включають системи регулярної самооцінки професійних досягнень, збору та аналізу зворотного зв'язку від колег, керівників та клієнтів, ведення структурованих журналів професійного розвитку та використання ключових показників ефективності (KPI) особистого розвитку для об'єктивного відстеження динаміки зростання. Компонент оцінки ефективності передбачає проведення порівняльного аналізу стану “до” та “після” реалізації програм самовдосконалення, розрахунок “return on investment” (ROI) інвестицій у власний розвиток, аналіз досягнення проміжних цілей та вимірювання рівня задоволеності процесом розвитку. *Корекційні технології* дозволяють оперативно вносити зміни в індивідуальну траєкторію розвитку, оптимізувати методи самовдосконалення відповідно до отриманих результатів, адаптуватися до змін у професійному середовищі та інтегрувати новий досвід у загальну систему професійного розвитку.

VI. Блок цифрових та інноваційних технологій забезпечує інтеграцію сучасних технологічних рішень у процес професійного самовдосконалення, підвищуючи його ефективність, доступність та персоналізацію шляхом використання можливостей штучного інтелекту, віртуальної та доповненої реальності, цифрових платформ та мобільних додатків. *Цифрові платформи самовдосконалення* включають персональні системи управління розвитком з інтерактивними дашбордами прогресу, AI-асистентів для персонального розвитку, які надають рекомендації щодо оптимальних стратегій навчання, системи автоматичного підбору навчального контенту на основі індивідуальних потреб та прогресу, а також мобільні додатки для постійного самомоніторингу та нагадувань про цілі розвитку. *Іммерсивні технології* представлені віртуальними симуляціями складних професійних ситуацій, системами доповненої реальності для практичного навчання безпосередньо на робочому місці, інтерактивними тренінгами професійних навичок та віртуальними менторами і коучами, що забезпечують доступ до експертної

підтримки незалежно від часу та місця. Цей блок також включає *технології гейміфікації професійного розвитку*, використання “big data” для аналізу трендів професійного зростання та прогнозування оптимальних шляхів розвитку, що робить процес самовдосконалення більш захоплюючим, ефективним та науково обґрунтованим.

Таким чином, представлена система акмеологічних технологій професійного самовдосконалення функціонує за принципом спіралі, де новий цикл розвитку починається з більш глибокого рівня рефлексії та завершується вищим рівнем майстерності, при цьому кожен блок адаптується до індивідуальних особливостей, професійної специфіки та рівня розвитку суб'єкта, а одночасне функціонування всіх блоків через двосторонні зв'язки створює мультиплікативний ефект розвитку та забезпечує динамічність і адаптивність системи, коли результат перевищує суму окремих складових.

Список літератури

1. Гандзілевська Г., Штурхецький С. Прикладна акмеологія для тих, хто прагне успіху. Острог. 2020. 102 с.
2. Креативне лідерство / Пашенко С.Ю., Сербін О.О., Стоян С.П., Трофімов А.Ю., Лукін Д.В. Київ: Ліра-К, 2020. 100 с.
3. Максименко С.Д., Скрипник О.В. Технології особистісного та професійного саморозвитку. Київ: Літера ЛТД, 2019. 321 с.
4. Основи самоменеджменту та лідерства / В.М. Лугова, С.М. Голубев. Харків: ХНЕУ імені С. Кузнеця, 2019. 212 с.
5. Пономаренко О.А., Прокопенко І.Ф. Технології особистісного зростання. Київ: Академія, 2019. 243 с.
6. Теорія та методика професійно-педагогічної підготовки освітянських кадрів: акмеологічні аспекти: моногр. / керівн. авт. кол. Н.В. Гузій ; МОН України, Нац. пед. ун-т імені М.П. Драгоманова. Київ: Вид-во НПУ імені М.П. Драгоманова, 2018. 516 с.